

Kamil Baraniuk

Mniejszości rosyjskojęzyczne w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej – przykład Estonii

Mniejszości rosyjskojęzyczne zajmują istotne miejsce w rosyjskiej polityce zagranicznej. Są postrzegane jako nośnik kultury i języka poza granicami Federacji Rosyjskiej, ale również pełnią funkcje polityczne – w niektórych przypadkach są bowiem wykorzystywane jako względnie skonsolidowana grupa interesów w państwie. Szczególny przykład stanowi Estonia, która jest byłą republiką radziecką, znajdującą się w strukturach zachodnich (UE i NATO), co wpływa na próby wykorzystania tej społeczności w określonym charakterze. Estońska instytucja zajmująca się zwalczaniem zagrożeń z zakresu bezpieczeństwa wewnętrznego (Kaitsepolitseiamet – KAPO) systematycznie informuje o próbach inspirowania rosyjskojęzycznych mieszkańców Estonii do celów wywrotowych lub obliczonych na uderzenie w wizerunek tego państwa na arenie międzynarodowej. Celem niniejszego artykułu jest podjęcie tego problemu z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa.

„Współrodacy” w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej

Po rozpadzie Związku Radzieckiego Moskwa utraciła zwierzchnictwo nad niemal 1/4 terytorium oraz ponad 40% ludności¹. W rezultacie poza obszarem Federacji Rosyjskiej znalazło się 25 mln etnicznych Rosjan oraz 11 mln osób, które łączyły z tym krajem silne więzy kulturowe oraz język². Udział procentowy diaspory

¹ S. Bieleń, *Polityka zagraniczna Rosji*, [w:] *Federacja Rosyjska 1991-2001*, J. Adamowski, A. Skrzypek (red.), Warszawa 2002, s. 257.

² A. Cheskin, *Russia's compatriot policy: The consolidation and „Rossiification” of Russian speakers abroad*, http://www.academia.edu/9517418/Russia_s_compatriot_policy_The_consolidation_and_Rossiification_of_Russian_speakers_abroad (30 VI 2016). W języku rosyjskim odróżnia się określenie przynależność etniczna (ros. русский) od przynależności obywatelskiej (ros. российский), szerzej zob.: A. Głąb, *Rosjanie – między narodowością a tożsamością*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace” 2012, nr 1, s. 200.

rosyjskiej w stosunku do populacji państw-byłych republik ZSRR jest różny. Największy ich stosunek w odniesieniu do całkowitej ludności kraju ma miejsce na Łotwie (26,2%), Estonii (24,8%) i Kazachstanie (23,7%). Wymienić w tym kontekście należy również Ukrainę (17,3%), Turkmenistan (12%), a także grupę państw, w której liczba etnicznych Rosjan stanowi mniej niż 10% ludności: Białoruś (8,3%), Kirgistan (5,5%), Litwę (5,8%), Mołdowę (5,9%), Uzbekistan (5,5%), Tadżykistan (2,5%), Gruzję (1,5%), Azerbejdżan (1,3%), Armenię (1%)³.

Warto podkreślić, że w niemal każdym przypadku status społeczny mniejszości rosyjskojęzycznej przestał być uprzywilejowany lub wręcz pogorszył się w stosunku do okresu trwania ZSRR. Uzyskujące niepodległość państwa dążąc do odbudowy tożsamości narodowej prowadziły w pewnym zakresie politykę wykluczającą bądź asymilacyjną w stosunku do tej grupy mniejszościowej, co wiązało się w efekcie z pojawieniem się wśród jej przedstawicieli problemów komunikacyjnych (poprzez promowanie przez władze państw bałtyckich ich języków narodowych) czy kadrowo-bytowych (np. w związku z wymianą pracowników w administracji). Taki stan rzeczy wywoływał reakcję ze strony władz Federacji Rosyjskiej, której celem było utrzymanie niezależności kulturowej współrodaków za granicą oraz podniesienie ich statusu do „godnej rangi” w stosunku do współmieszkańców wybranych państw⁴.

Postulaty takie podnosili głównie przedstawiciele frakcji „Euroazjatów”, którzy nakłaniali władze Kremla do ochrony praw mniejszości rosyjskojęzycznej w obszarze „bliskiej zagranicy”, a więc w państwach Wspólnoty Niepodległych Państw i byłego ZSRR. W podobnym tonie wypowiedali się również tzw. *dierżawniki*, czyli przedstawiciele nurtu „silnego państwa rosyjskiego”. Uznawali oni, że kwestia ochrony wyżej wspomnianych grup powinna należeć do priorytetów rosyjskiej polityki zagranicznej⁵. Kwestia ta jest uznawana również za kluczową przez obecne władze Federacji Rosyjskiej. Minister spraw zagranicznych Sergiej Ławrow stwierdził, że należy przywiązać dużą wagę do współpracy z rodakami, którzy mieszkają poza granicami państwa, a także do prowadzonych przez nich działań w celu umocnienia oraz promowania języka rosyjskiego, kultury rosyjskiej, a także wiedzy o ważnych postaciach rosyjskiej historii⁶. O podjęciu takiego kierunku działań świadczą również oficjalne dokumenty nadające kształt rosyjskiej polityce zagranicznej. W Koncepcji polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej z 2013 r. wśród podstawowych celów, wokół których powinny skupiać się

³ V. Zakem, P. Saunders, D. Antoun, *Mobilizing Compatriots: Russia's Strategy, Tactics and Influence in the Former Soviet Union*, s. 5, https://www.cna.org/CNA_files/PDF/DOP-2015-U-01-1689-1Rev.pdf (15 IV 2016).

⁴ J. Diec, *Geostrategiczny wybór Rosji u zarania trzeciego tysiąclecia*, tom I: *Doktryna rosyjskiej polityki zagranicznej. Partnerzy najbliżsi i najdalsi*, Kraków 2015, s. 106-107.

⁵ S. Bieleń, *op.cit.*, s. 277.

⁶ I. Topolski, *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec państw Europy Wschodniej*, Lublin 2013, s. 293.

wysiłki polityki zagranicznej, wskazano m.in. na: „wszechstronną ochronę praw i interesów prawnych obywateli rosyjskich i rodaków mieszkających za granicą, obronę w różnych formatach międzynarodowych rosyjskiego podejścia do tematu ochrony praw człowieka” (ust. 1, pkt g)⁷. W dalszej części tego dokumentu założono również wykorzystanie mniejszości rosyjskiej w rozprzestrzenianiu kultury i języka rosyjskiego (ust. 39, pkt d)⁸. Stwierdzić więc można, że mniejszość rosyjska, zgodnie z oficjalnymi założeniami polityki zagranicznej FR, jest kierunkiem działań dwojakiego rodzaju. Pierwsze są związane z ochroną jej praw, zarówno na stopniu krajowym, w relacjach bilateralnych z poszczególnymi państwami, a także na forum społeczności międzynarodowej. Drugie są natomiast związane z rosyjskim *soft power*, przy czym mniejszość rosyjska jest w tym względzie zarówno przedmiotem (celem), jak i nośnikiem (narzędziem) wykorzystania zasobów miękkiej siły.

Źródeł rosyjskiego *soft power* można doszukiwać się w gospodarce (sektor energetyczny), języku, kinematografii, nauce, a także kulturze wysokiej (muzyce, literaturze) czy religii prawosławnej oraz określonych wartościach (kolektywizm, wartość ducha, tradycji, wrogość dla relatywizmu moralnego)⁹. Dyrektor ds. Rosji i Euroazji w Radzie Bezpieczeństwa Narodowego przy prezydencie Baracku Obamie stawia jednak tezę, że rosyjskie zasoby miękkiej siły nie tyle służą budowie atrakcyjności tego państwa (co byłoby zgodne z podejściem J. Nye’a – twórcy pojęcia *soft power*), co mają na celu „skłonienie innych, by zaakceptowali przypadek rosyjski”¹⁰. W pewnej mierze wydaje się to spójne z percepcją niektórych członków elity państwowej, iż Rosja jest w stanie „agresji informacyjnej” ze strony Zachodu i stosowanie narzędzi w ramach *soft power* jest niejako odpowiedzią na tę sytuację. Działanie takie ma się opierać na wypracowaniu i uwypukleniu własnych, alternatywnych dla Okcydentu wartości (wyżej wspomnianych), które umożliwią zachowanie Rosji suwerenności ideologiczno-kulturowej¹¹. Można przypuszczać, że taki przekaz jest również jednym z głównych komunikatów kierowanych do mniejszości rosyjskiej, w szczególności w byłych republikach ZSRR, które znajdują się obecnie w strukturach zachodnich (NATO, UE).

⁷ *Koncepcja polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej 2013*, http://gdansk.mid.ru/web/gdansk_pl/koncepcja-polityki-zagranicznej-federacji-rosyjskiej (15 IV 2016).

⁸ *Ibidem*.

⁹ Szerzej na temat składników rosyjskiej miękkiej siły i nośnika ideologicznego zob.: A. Włodkowska-Bagan, *Soft power w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej wobec państw „bliskiej zagranicy”*, „e-Politikon” 2012, nr 3, s. 50-53; P. Eberhardt, *Koncepcje geopolityczne Aleksandra Dugina*, „Przegląd Geograficzny” 2010, nr 82 (2), s. 223-225.

¹⁰ W. Przybylski, *Rosyjska interpretacja „soft power”*, „Tygodnik Respublica” 2014, nr 0, s. 26.

¹¹ J. Darczewska, *Anatomia rosyjskiej wojny informacyjnej. Operacja krymska – studium przypadku*, Warszawa 2014, s. 12, 15; J. Darczewska, P. Żochowski, *Rusofobia w strategii Kremla. Broń masowego rażenia*, Warszawa 2015, s. 17.

Rosjanie w Estonii

Genezy obecności Rosjan na terenie Estonii doszukiwać się należy się w drugiej połowie XI w., kiedy ludność słowiańska zaczęła zasiedlać tereny południowo-wschodnie kraju. Z okresem średniowiecza łączy się również powstawanie kolonii kupieckich w Tartu, Narwie oraz Tallinie. Po wejściu Estonii pod panowanie Imperium Rosyjskiego w XVIII w. zaczął napływać ze wschodu przyszły lokalny establishment – głównie wojskowi i urzędnicy, a wiek później rozpoczęła się migracja na większą skalę, kiedy do tego państwa zaczęli przybywać przedstawiciele różnych zawodów. W XIX w. wokół uniwersytetu w Dorpacie zaczęła też się kształtować lokalna rosyjska elita intelektualna. Istotny dla historii Rosjan w Estonii był XX w., kiedy to zintensyfikował się ich przepływ z terenów przygranicznych, a po utraceniu krótkotrwałej niepodległości (lata 1918-1940) państwo to znalazło się w strukturze ZSRR, co wiązało się z rusyfikacją ludności i zwiększeniem dominacji Rosjan. W latach 1945-1989 udział Estończyków w stosunku do ogółu populacji kraju zmniejszył się z 90 do 60%¹².

Obecnie mniejszość rosyjską dzieli się na dwie grupy. Pierwsza wywodzi się z osadników, którzy w XVII w. zaczęli się osiedlać w okolicach jeziora Pejpus, a do tej należą również potomkowie dawnej rosyjskiej inteligencji. Warto podkreślić, że jest to grupa dobrze zasymilowana i nie miała problemu z uzyskaniem obywatelstwa estońskiego po 1991 r. Drugą grupę stanowią potomkowie fali migracyjnej związanej głównie z uprzemysłowieniem północnej części kraju, a także żołnierze i rodziny radzieckich wojskowych, którzy zaczęli zamieszkiwać Estonię w drugiej połowie XX w. To przedstawiciele tej grupy mają największe trudności z asymilacją i zdobyciem obywatelstwa¹³.

Ludność rosyjskojęzyczna stanowi 29% mieszkańców Estonii. Zaznaczyć przy tym trzeba, że na 1391 tys. osób jedynie 82% mieszkańców posiada obywatelstwo estońskie, a pozostała liczba to bezpaństwowcy (10,4%) oraz obywatele innych państw (7,3%)¹⁴. Podkreślić należy, że spośród osób nieposiadających obywatelstwa estońskiego 6,3% jest obywatelami Rosji¹⁵. Diaspora rosyjska skupiona jest głównie w miastach (Tallin, Narwa) oraz na terenach przygranicznych¹⁶.

¹² J.F. Bilka, *Rosjanie w Estonii. Niepodległość i co dalej*, <http://www.eesti.pl/rosjanie-w-estonii-niepodleglosc-i-co-dalej-11998.html> (15 IV 2016); H.A. Conley, T.P. Gerber, *Russian Soft Power in the 21st Century. An examination of Russian compatriot policy in Estonia*, Washington 2011, http://csis.org/files/publication/110826_Conley_RussianSoftPower_Web.pdf (15 IV 2016).

¹³ M. Patyna, *Problem integracji Rosjan w Estonii w latach 1989-2005*, „Wschodnioznawstwo” 2007, nr 1, s. 116-117; J. Hyndle, M. Kutysz, *Rosyjskojęzyczni na Łotwie i w Estonii*, „Prace OSW” 2004, nr 14, s. 42.

¹⁴ M. Kosienkowski, *Strategia adaptacyjna Federacji Rosyjskiej wobec państw bałtyckich*, Toruń 2006, s. 95.

¹⁵ J. Hyndle, M. Kutysz, *op.cit.*, s. 46.

¹⁶ M. Kosienkowski, *op.cit.*, s. 109.

Po odzyskaniu niepodległości Estonia wprowadziła regulacje prawne odnoszące się do kwestii obywatelstwa mieszkańców tego kraju. Zdecydowano się powrócić do rozwiązań z okresu sprzed radzieckiej okupacji, zgodnie z którymi automatycznie przyznawano obywatelstwo osobom i ich potomkom, które wówczas je posiadały. Pozostali mieszkańcy, głównie rosyjskojęzyczni, musieli przejść proces naturalizacyjny polegający na wykazaniu się wiedzą na temat estońskiej konstytucji oraz wykazaniu umiejętności posługiwania się językiem tego kraju. W rezultacie 32% ludności stało się wówczas apatrydami, przy czym w kolejnych latach liczba ta zaczęła się zmniejszać i, jak wyżej zaznaczono, obecnie wynosi ok. 10%. Mogli się oni posługiwać szarymi paszportami, które różniły się od paszportów estońskich mających okładkę w kolorze niebieskim¹⁷. Ustawodawstwo wprowadza obecnie trzy kategorie mieszkańców tego państwa, którzy nie posiadają obywatelstwa estońskiego:

1. cudzoziemców, którzy posiadają obywatelstwo drugiego państwa oraz posiadają pozwolenie na stały pobyt;
2. cudzoziemców, którzy posiadają obywatelstwo drugiego państwa i posiadają pozwolenie na pobyt czasowy;
3. cudzoziemców, którzy nie posiadają żadnego obywatelstwa.

Mniejszość rosyjskojęzyczna a polityka zagraniczna FR w Estonii

Jak wspomniano wyżej, rosyjska strategia w stosunku do mniejszości rosyjskojęzycznej w Estonii ma podwójny charakter: kulturowy i polityczny. W odniesieniu do pierwszej z tych kategorii działań należy wspomnieć o wysiłkach ukierunkowanych na zablokowanie możliwości asymilacji, ale również emigracji Rosjan z Estonii. W drugim przypadku diaspora jest wykorzystywana w wymiarze wewnętrznym, a więc jako instrument wpływu politycznego w tym kraju i narzędzie presji na władze, a w wymiarze zewnętrznym – na podważanie wiarygodności Estonii jako państwa nieprzestrzegającego europejskich standardów praw mniejszości narodowych¹⁸.

W realizacji tych celów państwo rosyjskie wykorzystuje różne narzędzia. Są one związane z udzielaniem wsparcia finansowego i kulturowego dla swojej mniejszości, oddziaływaniem na władze estońskie w sprawie regulacji dotyczących bałtyckich Rosjan oraz działań na arenie międzynarodowej. Rosja usiłuje wpłynąć na uproszczenie procedur nadawania współrodakom obywatelstwa

¹⁷ H.A. Conley, T.P. Gerber, *op.cit.*, s. 9.

¹⁸ P. Żurawski vel Grajewski, *Strategia Federacji Rosyjskiej wobec państw basenu Morza Bałtyckiego*, „Analizy Natolińskie” 2011, nr 4 (52), s. 31.

państw osiedlenia, w tym również rezygnacji z wymogu zdawania egzaminów językowych lub ich uproszczenia. Podnosi się również postulat wprowadzenia języka rosyjskiego jako urzędowego na obszarach najgęściej zamieszkiwanych przez tę mniejszość lub na terytorium całego kraju, a także nadania praw wyborczych w wyborach samorządowych osobom nieposiadającym obywatelstwa estońskiego oraz zachowania możliwości edukacji w języku rosyjskim. W odniesieniu do przedsięwzięć na arenie międzynarodowej działanie polega na odwoływaniu się do instytucji zajmujących się prawami człowieka, a także akcją propagandową ukierunkowaną na wytworzeniu przekonania, że te prawa nie są przestrzegane przez władze estońskie¹⁹.

Wachlarz możliwości wykorzystania mniejszości rosyjskojęzycznej przez FR w Estonii jest szeroki, a spora jego część skupia się na uderzaniu w wizerunek państwa estońskiego na arenie międzynarodowej. Według sprawozdań estońskiej służby specjalnej KAPO Rosja w tym celu finansuje różnego rodzaju stowarzyszenia oraz osoby fizyczne, które zajmują się inicjowaniem i podtrzymywaniem narracji o Estonii jako kraju, w którym są łamane prawa człowieka w stosunku do diaspory rosyjskiej. Działania takie są obliczone na wywołanie przekonania o uzasadnieniu roszczeń Rosji w stosunku do Estonii. Podkreślić przy tym trzeba, że taka kategoria działalności ma charakter systemowy, co oznacza, że działania są skoordynowane przez różne podmioty (organizacje pozarządowe, fora międzynarodowe), a przekaz jest rozprzestrzeniany przy wykorzystaniu różnych mediów (rosyjskich, estońskich i zagranicznych)²⁰.

Wiele przykładów takich operacji podano w raportach wyżej wymienionej służby. Wskazano m.in. w tym kontekście na raport Ministerstwa Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej z 28 XII 2011 r., który opublikował dokument związany z nieprzestrzeganiem praw człowieka w Stanach Zjednoczonych i Unii Europejskiej, mający stanowić odpowiedź na raporty amerykańskie o podobnej tematyce w stosunku do Rosji. W liczącym 85 stron dokumencie opisano wybrane przypadki łamania praw człowieka w Stanach Zjednoczonych i w krajach członkowskich UE, w tym również w państwach bałtyckich²¹. W ostatnim przypadku podkreślano problem bezpieczeństwa mieszkańców Estonii i innych państw regionu, a także naruszanie praw mniejszości rosyjskojęzycznej, wobec której prowadzone są działania asymilacyjne²².

¹⁹ *Ibidem*, s. 31-32; M. Kosienkowski, *op.cit.*, s. 95-105.

²⁰ *Annual Review 2011*, Estonian Internal Security Service, s. 6, https://www.kapo.ee/sites/default/files/public/content_page/Annual%20Review%202015.pdf (16 IV 2016).

²¹ Raport jest dostępny pod adresem internetowym na stronie MSZ FR: [http://archive.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcb3/65dd5d399e1d78cd44257983004f844a/\\$FILE/Human%20rights%20report.pdf](http://archive.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcb3/65dd5d399e1d78cd44257983004f844a/$FILE/Human%20rights%20report.pdf) (16 IV 2016).

²² *Annual Review 2011*, Security Police of The Republic of Estonia, s. 11, https://kapo.ee/sites/default/files/public/content_page/Annual%20Review%202011.pdf (16 IV 2016).

Wyżej wspomniany raport, według analityków tej służby, jest elementem szerszych przedsięwzięć propagandowych i dezinformacyjnych, które są ukierunkowane na przedstawienie Estonii jako kraju ksenofobicznego i neonazistowskiego, jaki dokonuje rewizji historii II wojny światowej, czci zbrodniarzy z Waffen SS²³, organizuje nacjonalistyczne marsze oraz obozy młodzieżowe, prześladowuje weteranów²⁴ oraz niszczy radzieckie pomniki²⁵. Z drugiej strony Rosjanie minimalizują skutki rosyjskiej okupacji Estonii po 1940 r., zmniejszając liczbę osób przesiedlonych oraz dokonują ogólnej rewizji przyczyn i przebiegu tego konfliktu. Takie tezy padły w jednym z programów publicystycznych w stacji telewizyjnej „Pierwiij Kanal” i były rozpowszechniane również przez telewizję „Russia Today”. Prowadzący ten program (Maksim Szewczenko) był także zaproszony przez organizację pozarządową Impressum do Tallina 20 VI 2011 r., które zorganizowało debatę odnoszącą się do przeszkód w zbliżeniu się Estonii i Rosji. W działalność rewizjonistyczną w odniesieniu do historii napaści ZSRR na Estonię angażuje się również rosyjskie MSZ poprzez publikację wybranych dokumentów. Taka działalność jest prowadzona również na poziomie akademickim, gdzie również neguje się możliwość mówienia o okupacji Estonii przez Rosję, ponieważ – zdaniem niektórych naukowców – włączenie tego kraju w skład ZSRR nie wyczerpuje definicji naukowej tego pojęcia²⁶.

Działalność na poziomie resortowym (MSZ FR), medialnym oraz akademickim jest uzupełniona przez działalność organizacji pozarządowych, stowarzyszeń i partii politycznych. W raportach z 2001 r. informowano o aktywności skrajnych środowisk politycznych, takich jak Rosyjskie Zjednoczenie Narodowe²⁷ oraz Partia Narodowo-Bolszewicka²⁸. Ich członkowie byli zaangażowani w wywoływanie zamieszek, co następnie było relacjonowane przez prasę rosyjską i zagraniczną, i służyło przedstawianiu Estonii jako niestabilnego państwa²⁹. W kolejnych latach działalność skrajnych organizacji rosyjskojęzycznych (np. Nocna Straż³⁰) była ukierunkowana na wyżej zarysowane przedsięwzięcia związane z szerzeniem wizerunku Estonii jako państwa rusofobicznego, rewizjonistycznego i gloryfikującego swój nazistowski epizod w historii. Członkowie takich organizacji utrzymują kontakt z przedstawicielami stowarzyszeń i grup o podobnym profilu działalności

²³ Jest to nawiązanie do estońskiej jednostki Waffen SS.

²⁴ Tj. Estończyków, którzy w czasie II wojny światowej walczyli w stronnictwach proradzieckich albo w Armii Czerwonej.

²⁵ Chodzi o przeniesienie posągu żołnierza w Tallinie w 2007 r.

²⁶ *Annual Review 2011*, Security Police..., s. 12-13.

²⁷ Ros. Всероссийское общественное патриотическое движение „Русское Национальное Единство”, ang. Russian National Unity.

²⁸ Ros. Национал-большевистская партия, ang. National Bolshevik Party.

²⁹ *Annual Review 2001*, Estonian Internal Security Service, s. 2, https://www.kapo.ee/sites/default/files/public/content_page/Annual%20Review%202001.pdf (16 IV 2016).

³⁰ Ros. Ночной дозор, est. Öine Vahtkond, ang. Night Watch.

z różnych państw regionu, zarówno z lewej, jak i prawej strony sceny politycznej. Jako narzędzia wspierania ich działalności przez Federację Rosyjską autorzy raportów KAPO wskazują na zapewnienie zaplecza finansowego (przejazdy, noclegi, catering w przypadku demonstracji) oraz wsparcia medialnego³¹.

Rosyjskie zaplecze polityczne w Estonii związane z grupami mniejszościowymi opiera się na poszczególnych partiach lub działaczach poziomu krajowego i samorządowego. W 2004 r. rosyjskojęzyczni politycy uczestniczyli w koalicji, jaka rządziła stolicą Estonii, którą jednak opuścili z uwagi na niestosowanie przez władze miasta postulatów dotyczących polityki mniejszościowej³². W tym okresie prorosyjskimi partiami politycznymi były: Estońska Partia Zjednoczonego Narodu, Rosyjska Partia Estonii, Partia Jedności Estonii, Rosyjska Partia Jedności, Rosyjsko-Bałtycka Partia Estonii. Ich postulaty były tożsame z wyżej zarysowanymi celami FR w stosunku do omawianego państwa, a więc skupiały się na prawach mniejszości. Stronnictwa te nie cechują się jednak wysoką popularnością i w 2004 r. żadne z nich nie znalazło się w estońskim parlamencie (Riigikog)³³. Za prorosyjską jest uznawana jednak Partia Centrum, z której wywodzi się również mer Tallina Edgar Savisaar. Jest to ugrupowanie o profilu centrolewicowym, które uzyskało drugie miejsce w wyborach parlamentarnych z 2015 r. uzyskując 27 na 101 mandatów. Partia ta reprezentuje interesy rosyjskiej diaspory i to na nią głównie głosuje ta mniejszość (uzyskała 70% w zeszłorocznych wyborach). Partia Centrum postuluje współpracę z Rosją, a jej przewodniczący miał się ubiegać o wsparcie finansowe z tego kraju³⁴.

Jak wyżej wspomniano, wsparciem dla rosyjskiej mniejszości zajmują się również organizacje pozarządowe, np. Związek Zrzeszeń Rodaków Rosyjskich w Estonii, Zrzeszenie Nauczycieli Szkół Rosyjskich³⁵. Wymienić w tym kontekście należy również stowarzyszenie o globalnym zasięgu Russkij Mir, które zajmuje się promocją rosyjskiej kultury i języka, a także szereg mniejszych organizacji. Na działalność sieci organizacji tego rodzaju w skali światowej Federacja Rosyjska wydaje rocznie ok. 30 mln USD i do 2020 r. planuje zwiększyć liczbę takich podmiotów z 50 do 100. Część z nich jest wykorzystywana przez wywiad rosyjski do działalności związanej z aktywizowaniem mniejszości rosyjskiej czy wyżej wspomnianych operacji informacyjnych³⁶. Warto przy tym nadmienić, że w 2004 r. w oparciu o takie zarzuty wydano z Estonii dwóch wysokich rangą oficerów

³¹ *Annual Review 2009*, s. 11, https://www.kapo.ee/sites/default/files/public/content_page/Annual%20Review%202009.pdf (16 IV 2016).

³² M. Kosienkowski, *op.cit.*, s. 113.

³³ J. Hyndle, M. Kutysz, *op.cit.*, s. 42.

³⁴ J. Hyndle-Hussein, *Wybory parlamentarne w Estonii*, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-03-04/wybory-parlamentarne-w-estonii> (16 IV 2016).

³⁵ J. Hyndle, M. Kutysz, *op.cit.*, s. 42.

³⁶ H.A. Conley, T.P. Gerber, *op.cit.*, s. 14-15.

Służby Wywiadu Zagranicznego FR, którzy funkcjonowali w tym kraju pod przykryciem dyplomatycznym³⁷.

W kontekście organizacji należy wspomnieć również o związkach religijnych. Jest to istotny aspekt z uwagi na miejsce Kościoła Prawosławnego w rosyjskiej polityce oddziaływania kulturowego na tereny byłego ZSRR i spoiwa łączącego rosyjską diasporę. Wspomnieć przy tym należy, że po odzyskaniu niepodległości przez Estonię Patriarchat Moskiewski przeszedł lokalny rozłam, w wyniku którego powstała Prawosławna Apostolska Cerkiew Estonii, która uzyskała rejestrację estońskiego MSW i w połowie lat 90. XX w. przeszła pod zwierzchnictwo Patriarchatu Konstantynopola. Problemy z zarejestrowaniem swoich struktur do 2002 r. miała jednak Rosyjska Cerkiew Prawosławna, co było przedstawiane jako kolejny przejaw dyskryminacji mniejszości rosyjskiej w Estonii. Władze tego kraju nadal postrzegają tę strukturę jako podmiot działający w interesie Rosji, który swoim funkcjonowaniem osłabia suwerenność państwa estońskiego³⁸.

Zakończenie

Podsumowując powyższe rozważania należy zwrócić uwagę, że czynnik narodowościowy jest istotnym elementem polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej. Mniejszość rosyjskojęzyczna jest bowiem wykorzystywana zarówno w charakterze swoistego nośnika (narzędzia) kulturowego promującego rosyjski język i tradycję, a także wyznacznik prawosławny. Jest również celem oddziaływania klasycznymi zasobami miękkiej siły, co ma na celu podtrzymać jej odrębność. Druga z kategorii działań polega na wykorzystaniu tej grupy w charakterze politycznym – zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i zewnętrznym. W przypadku państwa estońskiego wykorzystanie rosyjskojęzycznej mniejszości na poziomie wewnętrznym polega na posługiwaniu się nią w charakterze grupy wpływu, a w sytuacjach szczególnego napięcia na linii Tallin-Moskwa, część tej mniejszości może być również inspirowana do działalności zmierzającej do destabilizacji państwa. Wykorzystanie tej mniejszości w wymiarze zewnętrznym polega natomiast na wykorzystaniu jej statusu w Estonii w celu wytworzenia obrazu propagandowego uderzającego w to państwo na arenie międzynarodowej.

³⁷ Byli to gen. por. Anatolij Klimkin oraz mjr Jewgienij Glubkin, zob.: *Annual Review 2004, Security Police of the Republic of Estonia*, s. 11, https://www.kapo.ee/cms-data/_text/138/124/files/aastaraamat-2004-eng.pdf (27_IV 2015).

³⁸ H.A. Conley, T.P. Gerber, *op.cit.*, s. 22; A. Curanović, *Czynnik religijny w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej*, Warszawa 2010, s. 260-261.

Summary

Kamil Baraniuk

„Compatriots” in the foreign policy of the Russia Federation – Estonia’s example

The paper focuses on the problem of Russian-speaking minorities in the foreign policy of the Russian Federation on the example of Estonia as one of the Baltic states. The article contains the genesis and the concept of the policy of the Russian authorities towards these communities, and also discusses the issue of the presence, size of population and status of Russians in Estonia. The next section shows the dimensions of the cultural and the political use of Russian-speaking minority, and examples of such activities on the national and international level.

Kamil Baraniuk – mgr bezpieczeństwa międzynarodowego, doktorant w Zakładzie Studiów Regionalnych i Rozwojowych w Instytucie Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Wrocławskiego